

2. Вечерський В. Архітектурна й містобудівна спадщина доби Гетьманщини. Формування, дослідження, охорона. Київ: Головкиївархітектура, 2001. 350 с.
3. Вечерський В. Гетьманські столиці України. Київ: Наш час, 2008. 318 с.
4. Вечерський В. Глухівські укріплення. *Військово-історичний альманах*. 2004. Ч. 1(8). С. 100–114. URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Viiskovo-istorychnyi_almanakh/Chyslo_01_08.pdf
5. Деркач А. Л. Глухів – гетьманська столиця. Київ: ПАВЛІМ, 2000. 174 с.
6. Сердюк І. Полкові міста Гетьманщини в другій половині XVIII ст.: економіка та демографія. *Українська держава другої половини XVII–XVIII ст.: політика, суспільство, культура*. Київ: Інститут історії України НАНУ, 2014. С. 231–270.

УДК 327-057.177(4-6ЄС)(410)(045)

БРИТАНСЬКА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ПІСЛЯ BREXIT

А. В. Шевченко, М. І. Прихненко

Анотація. У цій статті розглянуто трансформацію зовнішньої політики Сполученого Королівства після процесу BREXIT, включно з політикою Б. Джонсона та ідеями «Глобальної Британії», позицією держави в рамках російської агресії проти України та з приходом до влади нової прем'єр-міністерки Л. Трасс. У процесі дослідження були використані такі методи та підходи: системний підхід, який дає можливість розглянути явище, що вивчається як цілісний елемент, методи індукції та дедукції і діалектичні методи дослідження. Авторкою зроблені висновки про часткове відсторонення нового правління від стратегії «Глобальної Британії», надаючи перевагу у покращенні іміджу держави на регіональному рівні, за допомогою посилення безпекового компоненту на континенті в рамках російсько-української війни, що дасть змогу покращити вплив у Європі та водночас у світі і стати «захисником ліберальних цінностей від авторитаризму», відновити колишні відносини з європейськими державами, пом'якшити наслідки BREXIT та захистити національні інтереси.

Ключові слова: Велика Британія, «Глобальна Британія», BREXIT, російсько-українська війна, ЄС.

Сьогодні Велика Британія є однією із провідних країн світу, яка визначає принципи формування нового світового порядку. Будучи високорозвиненою державою, яка зіткнулася з багатьма економічними, політичними труднощами (зокрема і втратою статусу «наддержави»), Сполученому Королівству вдається зберегти вплив та особливу думку на міжнародній арені. Але в сучасних умовах перед британською зовнішньою політикою виникають серйозні дилеми та складнощі, коли під питання ставляться старі союзи, припущення та пріоритети: скорочення політичного центру в більшій частині Європи внаслідок BREXIT; агресивна політика росії, яка використовує негуманні методи управління силою, кіберзлочинництво та нестабільність деяких режимів на Близькому Сході задля реалізації власних інтересів; Китай, який піднявся завдяки розвитку технологій. Але найбільшою проблемою можна відзначити нехтування законами, договорами та міжнародними інституціями, які були побудовані після Другої світової війни, щоб уникнути можливостей воєнних конфліктів та зберегти мир. У світі, який піддається швидким змінам, де старі інституції борються за своє місце, позиція Великої Британії буде залежати від її внеску у глобальні рішення, не покладаючись на славу минулого. Нездатність відстоювати свої позиції буде розглядатися як ознака слабкості та занепаду, особливо коли гостро стоїть потреба визначення становища і водночас майбутньої ролі держави у світі.

Концептуалізація місця Сполученого Королівства у системі міжнародних відносин є проблемою для британського політичного істеблішменту з кінця Другої світової війни та пов'язана з періодом національної невизначеності. Частина дилеми стосується унікального поєднання зовнішньополітичних можливостей держави – у дипломатичній, військовій, економічній та культурній сфері як частини спадщини «великої» держави. Іншим елементом виступає постійна зміна природи британського суспільства – занепокоєння міграцією та мультикультуралізмом, соціальні наслідки жорсткої економіки чи зростаюча хвиля шотландського націоналізму [7]. Характеризуючи становище Великої Британії у повоєнній зовнішній політиці, основою виступають наративи винятковості та занепаду. *Винятковість* – це спроби британських політиків визначити міжнародне значення Лондона, що частково виходить з імперської спадщини, а також через постійне сподівання Сполученого Королівства впливати на світовий по-

рядок. Одним із прикладів виступає політика В. Черчилля і його доктрина 1948 р. «три сфери впливу»: 1) англомовний світ, 2) США та 3) Об'єднана Європа, де їх взаємодія дозволяє бути Британії велику роль. І чим більше прослідковувався «занепад», тим потужніше Лондон просував ідею «винятковості». Характеристики держави як «середня держава першого ранку» (Е. Хіт), «Британія вдарила більше своєї ваги» (Д. Херд) стали відображати не лише реальність британської «середньої сили», а й спроби відмовлятися від елементів статусу «великої» держави. У свою чергу *занепад* – альтернативний наратив, який підтверджує реальність втрати Великою Британією статусу «great power». Особливо цей рух актуалізувався через перенапруження військової сили внаслідок інтервенцій в Іраку, Афганістані та Лівії, а також внаслідок рішучого підйому країн, що розвиваються [7].

На сьогодні Сполучене Королівство залишається єдиною державою, яка вийшла з ЄС, і навіть попри розуміння «гостроти» європейського питання в британських колах результати референдуму стали повною несподіванкою для політиків та експертів, остаточно підтвердивши наявність старих, не вирішених аспектів, які прослідковувалися з моменту закінчення Другої світової війни. Існує чимало публікацій, в яких прослідковуються основні тези такого формату: «рішення британців щодо BREXIT вкотре підтверджують прагнення повернути колишню імперську історію на сучасний лад» [10], що саме емоційний компонент, а не раціональний, вплинув на свідомість британців, пояснюючи це великою кількістю праць на тему майбутнього держави поза ЄС, де йдеться про складні наслідки «виходу» з численними економічними підрахунками та поясненнями.

З моменту референдуму та прийняття рішення щодо BREXIT спостерігається актуалізація теми імперії в політичній риториці, адже до цього етапу пріоритетними виступали питання мультикультурності та бачення сучасної Британії. У свою чергу, це зумовило виникнення нових тенденцій у зовнішній політиці Британії і вплинуло на формування нових взаємовідносин із державами інших регіонів світу. І поки єврооптимісти наголошували на втраті Лондоном впливу на європейському континенті та міжнародній арені, будучи під загрозою кваліфікуватися як «маленька Англія», євроскептики стверджували, що від моменту референдуму держава отримала бажану незалежність та зможе самостійно вибудовувати та розширювати зв'язки по всьому світу. Так виникла відома ідея під назвою «Глобальної Британії», яку чимало дослідників інтерпретують як «неоімперський проєкт» [8].

Але сам британський уряд зіткнувся з проблемою відмови від наративу BREXIT, що додає британського занепаду та роз'єднаності. Частково це залежить від м'якої сили Британії. Згідно з опитуванням 2015 року Британія була у світі провідною м'якою силою. Після 2016 року Британія опустилася на друге місце після США (у 2021 році – на третьому місці). На стан 2022 року відновила позицію на друге місце [1]. Внаслідок цього постає питання, чи залишатиметься Британія на вершині рейтингу м'якої сили, чи буде ефективним гравцем у міжнародних відносинах? Пріоритетним завданням для Сполученого Королівства було провести переговори з іншими державами, тобто тими, які не входили до складу Європейського союзу, або США, щоб формувати нове коло двосторонніх відносин після виходу з ЄС.

З 2016 року спостерігаються нові спроби просування ідеї «англосфери» як елементу зовнішньої політики Сполученого Королівства, де актуалізується питання ідентичності: дихотомії «ми» – «інші», посиляючись на історичні, культурні та мовні особливості політичного устрою. І попри той факт, що ідентичність не є новим фактором проведення зовнішньої політики Лондоном, але сьогодні це явище інтерпретується не так, як у період Холодної війни. Одним із аспектів ідеї так званої «англосфери» є взаємодія формату CANZUK, головна мета якого – торгова угода між Канадою, Австралією, Новою Зеландією та Великою Британією. Однак це угруповання може стати другим за оцінкою потужним альянсом після ЄС і четвертим за розміром економічним об'єднанням, даючи можливість для Лондона компенсувати важкі наслідки BREXIT та дистанціюватися від взаємодії з європейським проєктом [9].

Стає очевидним, що саме ідея «глобальної» держави, заснована на традиційних та близьких культурно й історично партнерах, стає пріоритетною європейським (які постійно були «іншими») навіть попри економічні переваги, які були надані Британії за 40 років членства. Це ще раз підтверджує тезу про «ностальгуючих за імперією» політиків та більшості британ-

ців, які проголосували за BREXIT. Варто також пригадати про вираз «Імперія 2.0» у консервативному кабінеті за каденцію Б. Джонсона, що характеризувало співпрацю із Співдружністю і викликало обурення в багатьох партнерів, особливо в колишній колонії – Індії [43]. Та попри всі ці аргументи чимало критиків спростовують дані гіпотези щодо «англосфери», оцінюючи їх як фантазію. Але не варто все характеризувати настільки неоднозначно:

1) Червень 2021 року – заключення домовленості про вільну торгівлю з Австралією, акцентуючи на «спільній історії та цінностях»;

2) Вересень 2021 року – AUKUS: оборонний альянс між Австралією, США і ВБ (попри численні напруження між США та Британією внаслідок виводу військ з Афганістану, що вдарило по політичним амбіціям британців).

Але після переосмислення «імперської спадщини», оцінки невдач ця подія все більше підсилює прагнення зрозуміти справжню роль держави на міжнародній арені та визначення ролі Америки в цій системі. Все це посилює переосмислення досвіду імперії, визнання її негативного досвіду і формування сорому за політику імперської Британії, що все більше підтримується членами Лейбористської партії [5]. У 2020 році дискусії отримали нову хвилю обурення у вигляді протестів Black lives matter, де активно виступали за знесення пам'ятників усім діячам колоніальної політики. Це викликало неоднозначність та суттєву відмінність від тієї політики, яка слідувала традиціям та відтворення колишніх ритуалів. Та попри це, прагнення дистанціюватися від «імперської спадщини» спостерігається лише в 9 % (хто проголосував за BREXIT) і, відповідно, 30 % (хто проти BREXIT), які відчують сором за цей етап історії Сполученого Королівства, 50 % вважають, що цим більше варто пишатись, аніж засуджувати, і лише 20 % впевнено відповіли, що від цього відмовлятися потрібно повністю і категорично [7].

Після BREXIT Сполучене Королівство відвернулося від Європи та намагалося знайти союзників як одиночний глобальний гравець. Війна в Україні може допомогти Великій Британії налагодити нові зв'язки зі старими партнерами. Лише нещодавно британські та європейські лідери характеризували відносини як антагоністські, переговори яких зайшли в «глухий кут», наразі вони заговорили про єдність. Війна об'єднала країни Заходу проти спільного ворога в особі президента росії володимира путіна:

«Ми будемо активізувати нашу співпрацю на всіх рівнях. Ми хочемо досягти прогресу та інтенсифікувати відносини», – сказав О. Шольц [11].

«Ми з Олафом погоджуємося, що наші дві країни та наші союзники повинні йти далі та надавати більше допомоги Україні», – додав Б. Джонсон. «Британія та Німеччина поділяють однакове відчуття жаху та огиди до жорстокості, яка [там] розв'язана» [11].

У звіті про зовнішню політику уряду Великої Британії за 2021 рік йдеться про прагнення бути «країною, яка здатна вирішувати проблеми та ділити тягар із глобальною перспективою» [4]. Протягом війни в Україні це означало співпрацю з іншими країнами. Ще в листопаді 2021 року розвідка Великої Британії приєдналася до США, щоб повідомити про незвичайні переміщення російських військ поблизу українського кордону.

Розширення співпраці з іншими країнами під час війни в Україні також збільшило потенціал для відновлення зв'язків між Сполученим Королівством та ЄС. Після BREXIT Британія спробувала «відійти» від Європи в Індо-Тихоокеанський регіон. У вересні 2021 року оголошено про альянс AUKUS – військовий пакт із США та Австралією, який, як відомо, зневажливо ставився до Франції. «Сполучене Королівство перебудовувалося», – каже Гарсон. «Йй (Великобританії – А. Ш.) доводилося знайти голос, особливо щодо безпеки та оборони, але йй було важко це зробити» [4]. Альянс AUKUS був створений після невдалих переговорів щодо BREXIT, що означало, що після виходу Великої Британії з ЄС не було офіційної угоди щодо зовнішньої політики безпеки. Під час переговорів каменем спотикання був вищий військовий потенціал та інвестиції Британії порівняно з іншими державами-членами ЄС, за винятком Франції.

Із початком війни в Україні військова позиція Німеччини різко змінилася, коли О. Шольц виділив 100 млрд євро з бюджету на 2022 рік на оборону. Це може стати каталізатором для зміни того, як ЄС проводить політику безпеки: «Це потенційно дозволяє Великій Британії та

ЄС вибудувати більш конструктивний підхід і майбутній альянс безпеки», – зазначає Реланд [11].

6 вересня 2022 року новою прем'єр-міністеркою Сполученого Королівства було обрано Елізабет Трасс, яка стала третьою в історії держави жінкою на цій посаді. До цього часу Л. Трасс займала посаду МЗС Великої Британії. Вона активно підтримувала політику свого попередника – Б. Джонсона. Минулого року у вересні, будучи ще міністеркою закордонних справ, Л. Трасс акцентувала увагу на створенні «мережі свободи» (поєднання як м'якої, так і жорсткої сили в політиці), в якій Сполучене Королівство та інші «волелюбні держави» будуватимуть торговельні, безпекові зв'язки та посилюватимуть демократичні цінності, що зробило б їх «безпечнішими та вільнішими» [6]. У час нестабільної геополітичної епохи стає очевидним, що Л. Трасс візьме на себе домінуючу роль на світовій арені, включно з питанням війни в Україні.

Також пріоритетним у будівництві нового зовнішньополітичного курсу стає важливість партнерства та альянсів. Колективні рішучі дії важливі, як ніколи. На прикладі російської агресії проти України. Л. Трасс акцентує на необхідності співпраці з союзниками, а зустрічі з США, Францією, Німеччиною, ЄС, Японією та Туреччиною є демонстрацією зв'язків, з якими країнами Сполучене Королівство хоче будувати союз в такий важкий час. Нова прем'єр-міністерка відкидає усі проблеми, які були пов'язані з BREXIT, заявивши, що держава тепер буде «динамічним та надійним партнером», але для цього необхідні рішучі дії, наприклад, закінчити суперечки з ЄС й уникнути погроз щодо територіальної приналежності Північної Ірландії, прагнучи демонструвати серйозність до відносин. Водночас президент Франції Е. Макрон відповів, що віритиме лише доказам та результатам. Ніхто не заперечує союз Європейської політичної спільноти з Британією, спрямований на протидію російській агресії на континенті [3].

Такий прагматичний підхід може наблизити Сполучене Королівство до тіснішої взаємодії з ЄС. Л. Трасс, як колишній лейборист, може сприяти «м'якому BREXIT» і поступовій реінтеграції в європейські інститути. Посеред виборчої кампанії політикиня заявила, що змінить версію попереднього прем'єр-міністра, зокрема перегляне «Інтегрований огляд» 2021 року та посилить оборонний бюджет до 3 % ВВП до 2023 року [2]. Водночас фінансова нестабільність, турбулентність політичних умов не дозволяють сьогодні Британії «бути у кожній частині світу» і «по-справжньому глобальною». Очевидно, Британія перекваліфікується на більш регіональну державу для вирішення нових внутрішніх та зовнішніх проблем. Акцент все більше зміщується на європейський континент і на можливості застосування жорсткої сили, як реакція на війну в Україні. Попри те, що минулорічний «Інтегрований огляд» позиціонував Британію як «наддержаву м'якої сили», то наразі акцент робиться на посилення оборонних витрат. До 2030 року витрати досягнуть 157 млрд фунтів стерлінгів. Це найвищий показник з 1950 року [2]. Крім того, Л. Трасс наголосила на подвоєнні військових поставок до Києва, підтверджуючи ключову роль держави в будівництві європейської безпеки.

І хоча на початку для України рішення Б. Джонсона піти у відставку сприймалося вкрай тривожно, але перемога України – це інтерес кожної ліберальної демократії, тому для Британії залишатиметься пріоритетним спрямовувати зусилля, щоб українська сторона трималася якомога більше. Прагнення британської сторони провести конференцію щодо відновлення України у 2023 році демонструє, що Сполучене Королівство залишатиметься лідером у підтримці України.

Отже, зовнішня політика Сполученого Королівства після BREXIT проходить низку трансформаційних процесів: війна в Україні змусила знову переглянути старі наративи та діяти більш рішуче на регіональному рівні, тимчасово відсторонившись від глобального. Російська агресія проти України активізувала можливість Великій Британії проявити свій потенціал поза європейським проектом, демонструючи «користь» для держави після важкого процесу BREXIT. Також це спосіб зблизитися з європейськими партнерами після численних суперечок та недомовленостей, особливо пов'язаних із питанням Північної Ірландії. Нова політика Л. Трасс, яка акцентується на поєднанні м'якої та важкої сили, допомагає одночасному просуванню та захисту демократичних цінностей, беручи велику відповідальність і демонструючи готовність

Британії займати важливу роль у світовій системі. Однак такі фактори, які визначались у зовнішній політиці держави як винятковість (стратегія «Глобальної Британії») та занепад (наслідки BREXIT на сучасному етапі, фінансові складнощі після COVID-19), продовжують визначати зовнішньополітичний курс Сполученого Королівства сьогодні, чим і пояснюється її прагнення відігравати провідну роль у світі. Саме над цим і працює нове керівництво наразі.

Abstract. This article examines the transformation of the foreign policy of the United Kingdom after the BREXIT, including the policy of B. Johnson and the ideas of “Global Britain”, the position of the state in the framework of Russian aggression against Ukraine and with the coming to power of the new Prime Minister L. Truss. In the research process, the following methods and approaches were used: a systematic approach that makes it possible to consider the phenomenon being studied as a whole element, methods of induction and deduction, and dialectical methods of research. The author made conclusions about the partial withdrawal of the new government from the strategy of “Global Britain”, giving priority to improving the image of the state at the regional level, by means of strengthening the security component on the continent within the framework of the Russian-Ukrainian war, which will allow to improve its influence in Europe and at the same time in the world as a “defender of liberal values from authoritarianism”, restore former relations with European states, mitigate the consequences of BREXIT and protect national interests.

Keywords: Great Britain, «Global Britain», BREXIT, Russian-Ukrainian war, EU.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. British Council. Global Soft Power Index 2022: USA bounces back better to top of nation brand ranking. *Brand Finance logo*. URL: <https://brandfinance.com/press-releases/global-soft-power-index-2022-usa-bounces-back-better-to-top-of-nation-brand-ranking>
2. Delic D. What next for Global Britain under a Truss premiership? *The Foreign Policy Centre*. URL: <https://fpc.org.uk/what-next-for-global-britain-under-a-truss-preiership/>
3. Parker George. Truss Liz explores joining Macron’s proposed European group. *Financial Times*. September 2022. URL: <https://www.ft.com/content/53793289-7633-44c2-8523-908a371b9389>
4. Global Britain in a Competitive Age the Integrated Review of Security Defence Development and Foreign Policy. *HM Government*. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/975077/Global_Britain_in_a_Competitive_Age_the_Integrated_Review_of_Security_Defence_Development_and_Foreign_Policy.pdf
5. Palen, Marc-William. «Britain’s Imperial Ghosts Have Taken Control of Brexit». *The Conversation*, 26 June 2017. URL: <https://theconversation.com/britains-imperial-ghosts-havetaken-control-of-brexit-79439>
6. Prime Minister’s Office, 10 Downing Street, FCDO and The Rt Hon Elizabeth Truss MP, Speech: Prime Minister Liz Truss’s speech to the UN General Assembly: 21 September 2022. *Gov.uk*, September 2022. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/prime-minister-liz-truss-speech-to-the-un-general-assembly-21-september-2022>
7. Science Direct «Living Up to a New Role in the World: The Challenges of “Global Britain”». *Orbis Volume* 62, Issue 4, 2018, P. 582–597.
8. Turner Oliver. «Global Britain and the Narrative of Empire». *Political Quarterly* 904 (2019): 727–734.
9. «UK foreign policy in a shifting world order». *Parliament UK*. 2018. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/ld201719/ldselect/ldintrel/250/25009.htm>
10. Yule-Smith O. LOSING ITSELF IN A ROLE: A HALF-CENTURY OF BRITISH FOREIGN POLICY. URL: <https://warontherocks.com/2021/06/losing-itself-in-a-role-a-half-century-of-british-foreign-policy/>
11. York J. War in Europe gives the UK new momentum for a role on the world stage. *France 24*. URL: <https://www.france24.com/en/europe/20220413-war-in-europe-gives-the-uk-new-momentum-for-a-role-on-the-world-stage>

УДК: 327.7.341.1

РЕАКЦІЯ ООН НА ПОЧАТОК ПОВНОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

К. С. Щербина, І. Г. Паніна

Анотація. У дослідженні аналізується реакція Генерального Секретаря, Ради Безпеки та Генеральної Асамблеї ООН на початок повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року та основні результати роботи зазначених органів станом на початок жовтня 2022 року. Актуальність теми обумовлена необхідністю зрозуміти позицію та поведінку ООН у кризовій ситуації з метою подальшого пошуку способів підвищення ефективності організації та дієвого використання майданчика у вигляді ООН на користь української дипломатії. Робота спирається на аналітико-синтетичний метод і структурно-функціональний аналіз, які дозволили дослідити зазначену проблематику.

Ключові слова: агресія, війна, Україна, Росія, ООН, Генеральна Асамблея, Рада Безпеки ООН, резолюція.